

“นาที่นี้...ไม่มี...หนี้ที่นา”

จิตเกษม พรประพันธ์
ธนาคารแห่งประเทศไทย

“ฝนแล้ง แมงกิน ดินไม่ดี” เป็นคำบอกเล่าจาก พ่อวันนา บุญกลม ประธานสภาเกษตรกร และประธานเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์จังหวัดอำนาจเจริญ ว่าเกษตรกรส่วนใหญ่จะบ่นเช่นนี้ แต่เกษตรกรส่วนน้อยพร้อมรับกับการปรับเปลี่ยนเรียนรู้ในการเพาะปลูกยั่งยืนให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพและมีรายได้สม่ำเสมอไม่ผันผวนไปตามภาวะราคาตลาด¹

เมื่อต้น ก.ย. 2567 ผู้เขียนและคณะแบงก์ชาติได้ลงพื้นที่พบปะพูดคุยกับเกษตรกรและชาวบ้านร้านตลาด ถึงภาวะเศรษฐกิจและการเงินของครัวเรือนกลุ่มฐานรากและผู้ประกอบการรายย่อยเพื่อทราบข้อมูลเชิงพฤติกรรมด้านรายได้และการเป็นหนี้ของครัวเรือน ในแถบอีสานใต้ ซึ่งเป็นอีกครั้งหนึ่งจากที่เราทำต่อเนื่องตลอด 20 ปี ในแบงก์ชาติเรียกกันติดปากว่า BLP ย่อมาจาก Business Liaison Program หรือโครงการพบผู้ประกอบการทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ เพื่อนำข้อมูลมาใช้ประเมินภาวะเศรษฐกิจและออกแบบมาตรการให้ตอบโจทย์และตรงจุด²

ภาคเกษตรของไทย ถือว่าเป็นภาคการผลิตที่มีนัยสำคัญต่อเศรษฐกิจ โดยมีการจ้างงานถึง 12 ล้านคน หากรายได้เกษตรกรดี ก็มีการจับจ่ายใช้สอยดี ก็ส่งผลผลทวีคูณไปยังภาคเศรษฐกิจอื่นให้เติบโตตามกันไป แต่ปัญหาด้านคุณภาพผลผลิตตกต่ำและครัวเรือนเกษตรที่เป็นหนี้มีสัดส่วนสูงกว่าร้อยละ 60 หรือกว่า 2 ล้านครัวเรือน และนโยบายของรัฐที่ให้เงินช่วยเหลือและการพักหนี้กลับซ้ำเติมให้ผลผลิตของภาคเกษตรลดน้อยถอยลง แบบ “ปลูกไปก็รู้ว่าขาดทุน แต่เดี๋ยวยรัฐก็ช่วย” ในช่วงหลายปีมานี้รายได้เกษตรกรตกต่ำต่อเนื่องและปัญหาหนี้สิน ก็เป็นปัจจัยเชิงโครงสร้างที่หน่วงรั้งการเติบโตของเศรษฐกิจไทย แต่ก็มีเกษตรกรกลุ่ม “หัวไวใจกล้า” จำนวนไม่น้อยเลยในทุกภูมิภาค ปรับตัวเปลี่ยนกระบวนการผลิตแบบดั้งเดิมไปสู่วิถียั่งยืนที่มีประสิทธิภาพและผลผลิตสูงทำให้ชาวมีคุณภาพดีขึ้นรายได้ราคาสูงขึ้นและผลิตได้ปริมาณมากขึ้นส่งผลให้รายได้เพิ่มขึ้น ตอบโจทย์ตัวอย่างการยกระดับรายได้ครัวเรือน

พีธนู ทัพทกิจ เจ้าของ หจก.นาแปลงใหญ่บ้านดอนหมู หมวกอีกใบหนึ่งพีธนูเป็นประธานกรรมการกลุ่มชาวยั่งยืน อ.ตระการพืชผล จ.อุบลราชธานี หนุ่มได้ เขยอีสาน เอิร์ลลี่ รีไทร์ จากงานประจำมาทำที่บ้าน พ่อตา มีรายได้จากการทำนาชาวยั่งยืน ปลูกพืชหลังนาทั้งแตงโมและข้าวโพด และเลี้ยงหมูและไก่ โดยจัดสรรพื้นที่ที่สกริม ใช้เทคโนโลยีเข้าช่วย และบริหารจัดการต้นทุนการเพาะปลูก รายได้เพิ่มแต่ต้นทุนลดลง ทำให้มีรายได้สุทธิเหลือเพียงพอเลี้ยงครอบครัวและเก็บออมเป็นเงินลงทุนในรอบปลูกถัดไป ไม่ต้องกู้หนี้ยืมสินมาใช้เพาะปลูกจึงไม่เป็นลูกหนี้ของสถาบันการเงินใดใด เราลองมาดูกันว่าพีธนูทำอย่างไรจึงได้รับคัดเลือกให้เป็นเกษตรกรดีเด่นสาขาไร่นาสวนผสม ปี 2561 ของจังหวัดฯ ที่เป็นแบบอย่างของเปลี่ยนแปลงจนเกิดผลสำเร็จครับ

¹ เกษตรกรส่วนใหญ่ประสบปัญหารายได้และหนี้สินเกษตรกรที่มีความซับซ้อนและสั่งสมมานานจากโครงสร้างอายุเกษตรกรสูงวัย การเข้าถึงแหล่งทุนและปัจจัยการผลิต การแปรรูปภาคเกษตร และการตลาด

² BLP เป็นโครงการที่ ธพท. ตั้งขึ้นเมื่อปี 2547 ด้วยจุดประสงค์ที่ต้องการแลกเปลี่ยนข้อมูลเศรษฐกิจและธุรกิจระหว่าง ธพท. กับผู้ประกอบการธุรกิจในสาขาต่าง ๆ ไปจนถึงสมาคมองค์กรภาคเอกชน หน่วยงานของรัฐ และภาคครัวเรือน

[BLP เสาร์สัญชาตเศรษฐกิจไทย ช่วยหามาตรการที่ใช้และยั่งยืน \(prachachat.net\)](#)

[ทำความเข้าใจ BLP มาเร็วส่งสาร-ให้สัญญาณเศรษฐกิจไทย \(bot.or.th\)](#)

[โครงการ BLP เครื่องมือ "Data Dependent" แบงก์ชาติ... ร้อยเรื่องเล่า พันเรื่องราว เท้าทันเศรษฐกิจ - ThaiPublica](#)

การประหยัดต้นทุน เริ่มตั้งแต่การเลือกไม่ทำนาหว่าน (1 กระสอบ หรือ 25 ก.ก. /ไร่) หรือนาดำ แต่กลับทำนาหยอด (ใช้พันธุ์ข้าวหอมมะลิ 105 และ กข.15) ที่ช่วยประหยัดเมล็ดพันธุ์ลงไปได้ (ใช้เมล็ดพันธุ์ แค่ 3-5 ก.ก./ไร่) แม้จะต้องมีต้นทุนบ้างในการปรับพื้นนาให้น้ำกระจายตัวได้ดี พี่ธนูใช้เทคโนโลยีเข้าช่วย อาทิ ใช้เลเซอร์ปรับระดับพื้นนา และส่งวิเคราะห์แร่ธาตุในดินกำหนดสูตรปุ๋ยสั่งตัดเพื่อซื้อปุ๋ยมาผสมเอง (ประหยัดต้นทุนกว่า 30%) โดยพยายามใช้ปุ๋ยคอกประกอบด้วย ส่วนปัญหาหลักก็ด้านน้ำเนื่องจากพื้นที่นี้ดินเค็มมากยิ่งเจาะบาดาลยิ่งลึกก็พบว่าน้ำยิ่งเค็ม จึงจัดการแก้ปัญหาด้วยการจัดสรรพื้นที่ขุดบ่อรองรับน้ำฝน (เลี้ยงปลาในบ่อได้อีก) แก้ปัญหาดินเค็ม ถือหลัก “ดินงาม ข้าวก็งาม” และปลูกแบบเปียกสลับแห้ง ลดก๊าซมีเทนลงได้ ใช้เครื่องจักรการเกษตรที่รugged เครื่องหยอดเมล็ด โดรนใช้สำหรับบินโรยปุ๋ย และรถเกี่ยวข้าว การจัดสรรพื้นที่และปรับเปลี่ยนกระบวนการเพาะปลูกทำให้ผลผลิตต่อไร่เพิ่มสูงขึ้นจากที่เริ่มพัฒนาในช่วงปี 62 ได้ข้าวเกี่ยวสด 350 ก.ก./ไร่ เป็น 697 ก.ก./ไร่ ณ ปี 66/67 เทียบกับค่าเฉลี่ยที่สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (สศก.) ให้ข้อมูลไว้ที่ 497 ก.ก./ไร่ (ณ ก.ค. 67) สังเกตได้ว่าตัวเลขพี่เขาเป๊ะเพราะมีการจดบันทึก รายรับ รายจ่าย และผลผลิต ทั้งนี้ การลดต้นทุนลงและมีรายได้จากการขายสูงขึ้นจากทั้งคุณภาพข้าวและปริมาณข้าวต่อไร่ทำให้มีกำไรจากการทำนาแม้ไม่มากแต่ก็เพียงพอสำหรับดูแลครอบครัวที่พอเพียง

ความสำเร็จที่เกิดขึ้น พี่ธนูไม่ได้คิดและลงมือเพียงคนเดียว แต่เกิดจากการ “ร่วมกันคิด แยกกันทำ รวมกันขาย” กับกลุ่มเกษตรกรที่อยู่ในกลุ่มนาแปลงใหญ่และข้าวยั่งยืนในพื้นที่บ้านดอนหมุ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเกษตรกรต่างพื้นที่ออกไปที่ท่าคล้ายกัน อาทิ พ่อเกรียงไกร จันทรพิง ประธานวิสาหกิจชุมชนข้าวยั่งยืนโพธิ์ใหญ่ อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี ซึ่งเป็นกลุ่มเกษตรกรแปลงใหญ่อีกแห่งหนึ่งที่ได้รับการสนับสนุนจากทางการและองค์กรต่างประเทศทั้งด้านงบประมาณตั้งต้น ความรู้ และเทคโนโลยี โดยบริหารจัดการการผลิต พันธุ์ข้าว ปุ๋ย และเครื่องจักร เป็นลักษณะ หจก. เชิงพาณิชย์เพื่อแชร์ต้นทุนแต่ไม่ได้มุ่งกำไร เมื่อเก็บเกี่ยวแล้วก็ส่งเข้าโรงสีที่เป็นพันธมิตรกันกับกลุ่มฯ จึงได้ราคาที่เหมาะสมตามที่กำหนดไว้ร่วมกันแล้ว

เรื่องการเพิ่มผลผลิตการเกษตรนี้ หลายหน่วยงานมีข้อสรุปการวิจัยเชิงพื้นที่ใกล้เคียงกัน ผู้เขียนจึงเห็นว่าโจทย์ใหญ่ของการทำนโยบายสาธารณะที่จะต้องขยายผล (scale up) เพื่อแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำ คือ การยกระดับรายได้เกษตรกรและผู้ประกอบการภาคเกษตรเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องออกแบบนโยบายที่จูงใจให้เกิดการปรับตัวไปสู่วิถีการเพิ่มผลผลิตและพัฒนาคุณภาพผลิตผล รวมถึงกระบวนการแปรรูป และส่งเสริมการตลาด แบบรวมแปลงใหญ่ที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทำมาดึกมาอยู่แล้วให้เกิดความต่อเนื่องและขยายผลออกไปในวงกว้าง ส่งเสริมกลุ่ม “หัวไว ใจกล้า” ให้เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงในทุกๆ พื้นที่ที่มีบริบทสภาพแวดล้อมกายภาพแตกต่างกันออกไป มากกว่าการให้เงินช่วยเหลือแบบไม่มีเงื่อนไขที่ส่งผลให้เกษตรกรรอความช่วยเหลือโดยยังปลูกแบบเดิมและอยู่กับปัญหาเดิม “ฝนแล้ง แมงกิน ดินไม่ดี” เมื่อสภาพแวดล้อมเปลี่ยนไป จะ “ไม่มี..นาที่นี้...แต่มีหนี้ที่นา” ดังนั้น จะไม่ดีกว่าหรือที่การออกแบบนโยบายจะ “ยื่นเบ็ดแทนการให้ปลา” ครับ

** บทความนี้เป็นความคิดเห็นส่วนบุคคล จึงไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกับความเห็นของหน่วยงานที่ผู้เขียนสังกัด**